

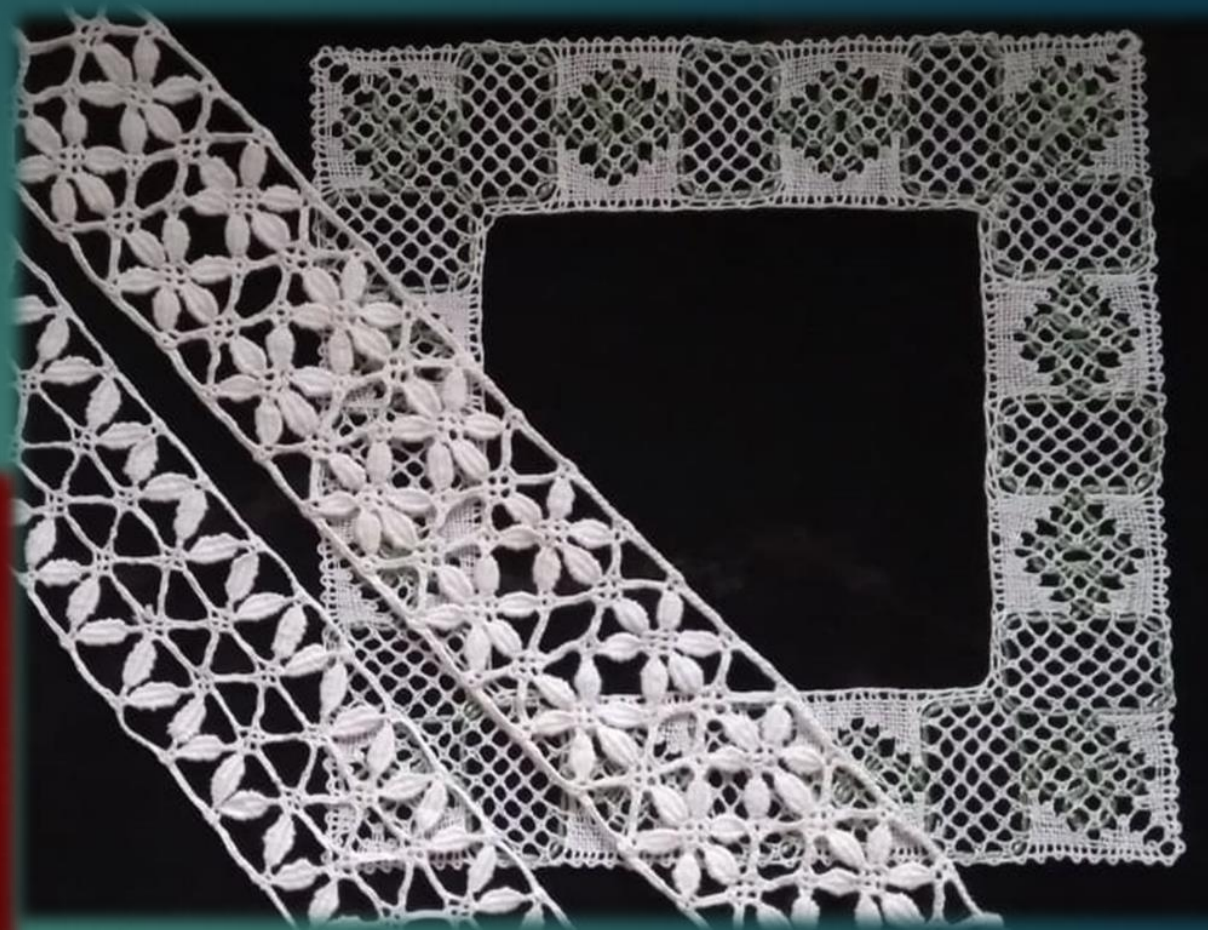
Portfólió – képek

Erdei (T.) Lilla
etnográfus

**Csipkeverés,
tanítás, szakértés, restaurálás**

Saját készítésű vert csipkék a történelmi Magyarország tájegységeinek csipkéiből:

Csipke tisztítás és
restaurálás,
point de gaze, 1870-es
évek

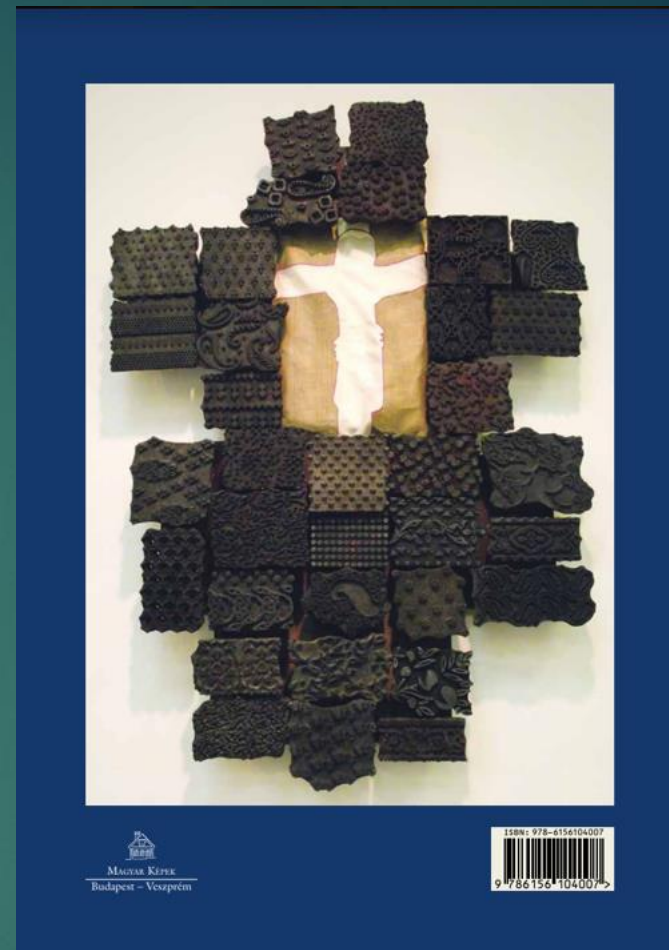
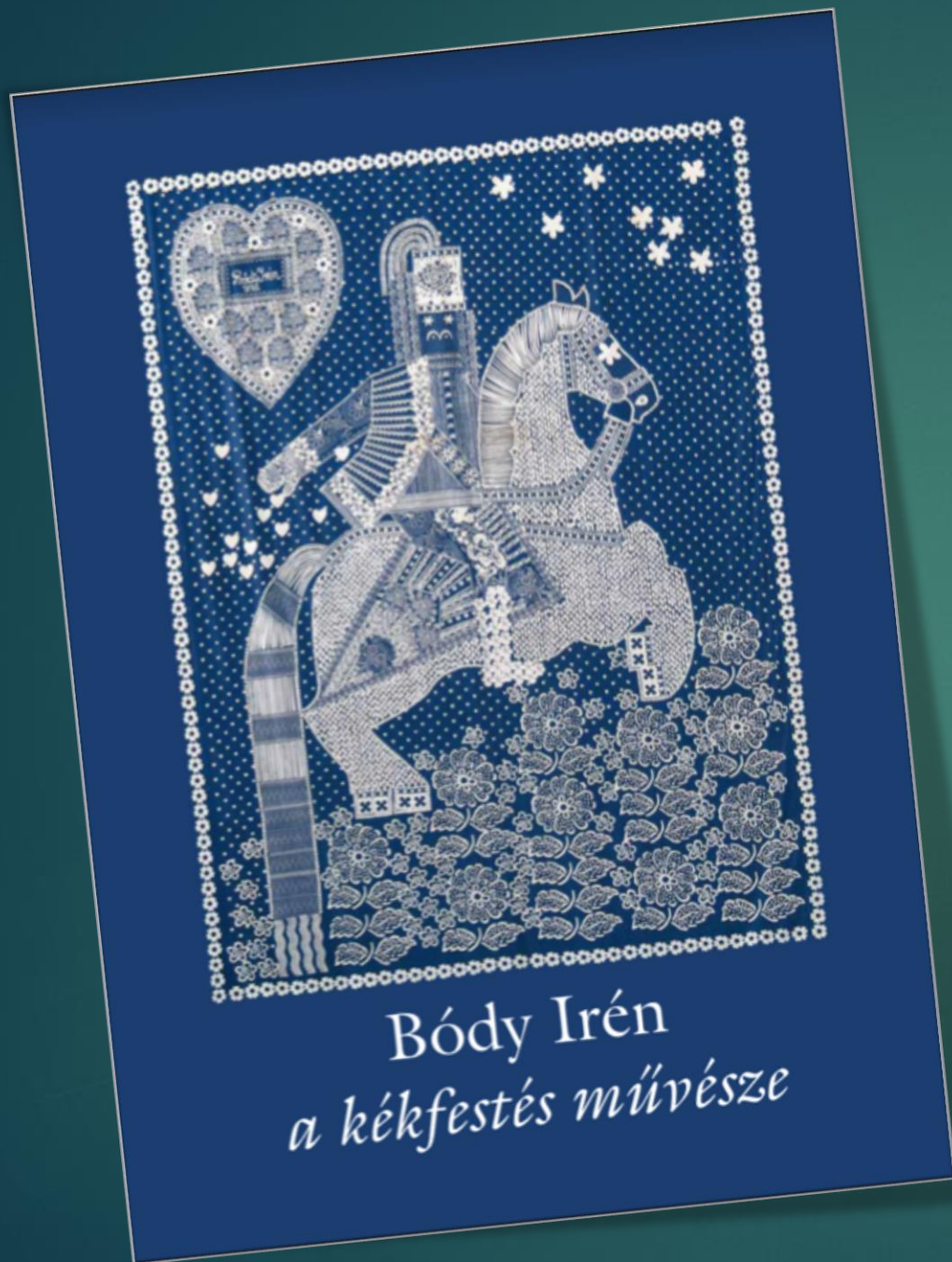

Tanítás, szakértés

Fontosabb kiállítások és könyvek

- Csipke témában -

**„Erdei T. Lilla – Sz. Farkas Aranka (szerk.):
Bódy Irén a kékfestő művésze”**
Bp., Magyar Képek Kiadó, 2020.

Erdei T. Lilla:

Cérnába szőtt évszázad

A Halasi Csipke 110 éve

„Cérnába szőtt évszázad – 110 éves a halasi csipke”

Kiállítás: Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2012-13

Könyv: Halasi Csipke Alapítvány, Kiskunhalas, 2012.

Erdei T. Lilla

Az iglói Szontagh nővérek
és
a Csetneki Magyar Csipke

„Az iglói Szontagh nővérek és a Csetneki Magyar Csipke”

Kiállítás: Déri Múzeum, Debrecen, 2005

Könyv: Halasi Csipke Alapítvány, 2005.

Móga csipke és a karcagi csipketelep című kiállítás leporellója – A magyar csipke múltja és jelene sorozatban, Iparművészeti Múzeum, 2004. és cikkem a Magyar Iparművészet 2004/4-es számában.

A Móra csipke és a karcagi csipketelep A magyar csipke múltja és jelene III.

■ Az Iparművészeti Múzeumban 2004-ben harmadik alkalommal került megrendezésre *A magyar csipke múltja és jelene* című kiállítás-sorozat. E sorozat a napjaink csipkekészítésére is nagy hatást mutató, a 20. század első felében kialakult magyar csipkeművészeti kezdeményezéseket kívánja a látogatók elé tárni. Az elmúlt két évben a *Csetneki és a Hunnia csipke* mutatkozott be. Az idén nyílt kiállítás a *Móga csipke és annak egyházi lábléca, a karcagi csipketelep* munkáit szemlélheti meg az érdeklődő közönség.

Móga Endre győgszerése, testvére légesen könnyűen vert csipkét látva, jó keresztelendő-ség reményében az első világháború után kézimunkázatot nyitott. Eleinte a nyugat-európai minták alapján hazánkban is igen kedvelt vált tékereményeket és szokásölelékre való

keskeny méteresipkéket készítettek és árultak. Később, a húszas-harmincas évek fordulójától az ifjú feleség, a tehetséges iparművész sorozat. E sorozat a napjaink csipkekészítésére is nagy hatást mutató, a 20. század első felében kialakult magyar csipkeművészeti kezdeményezéseket kívánja a látogatók elé tárni. Az elmúlt két évben a *Csetneki és a Hunnia csipke* mutatkozott be. Az idén nyílt kiállítás a *Móga csipke és annak egyházi lábléca, a karcagi csipketelep* munkáit szemlélheti meg az érdeklődő közönség.

A Móra csipke mintakészítésének és technikai sajátosságainak kialakítása Mógáné Reguly Margit (1893–1973) nevéhez köthetik. Reguly Margit 1915 és 1918 között az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola textil szakosztályán tanult. A kor szellemiségének megfelelően a művészettörténeti oktatás mellett a népművészeti képzés is nagy hangsúlyt kapott. Az iskolai műhelygyakorlatokon rajzolásal, festéssel, tervezéssel és különböző textiltechnikkákkal (például hímzés, csomósítás, kézi és gépi varrás, textílyomás, csipkeverés és csipkevarrás) is megismerkedtek a növendékek. Az Iparművészeti Iskola befejezése után a frissen végzett iparművész ösztöndíjjal Britanniában tanulmányozta a csipkekészítést. Hazatérése után az 1920-as évektől kialakította sajátos stílusát vert csipkék.

Gróf István, az Iparművészeti Iskola egykori igazgatója 1926-ban elismerően írt erről a kezdeményezéséről: *„Móga Endrénél az országos Iparművészeti Iskola azon kevés női művészetei között kiemelkedik, akik megalkották helyüket az életben és bírálatot találtak. [...] Végül kitartás, emberismeret, türelem, türelmi erővel áll az ilyen vállalkozás, de azon (teremt) csipkét elvben járni még a technika teljes ismerete is tiszta türelem áll, mely csipkeiparral lehet megküzdeni a külföldi csipkeiparral.”*

Mintai szalagformában vert kisebb-nagyobb mintacsoporthoz készült általában ekházi (nyers) színekben, de kései tervei közt találhatók színes darabok is. Munkái két nagy csoportba sorolhatók. Az egyikbe a vastag szálból készült, rusztikus hatású csipkék tartoznak. Jel-

legyetes motívumai a stílizált virágok és a dísz, egymáshoz simuló, dumagába visszahajló formában végződő levelek. Az egyes mintáknek a közti nagyobb részeket különböző díszes kitöltések egészítik ki. Hatalmas méretű astartal-, ág-, zongoraterítő, függönyök és függöny-, terítőbentek formájában díszítettek az igényes polgári és őrü otthonok. A másik csoportot alkotó, vékony szálból készült csipkének léges megjelenésű az aprólelkűsű kidolgozás tette lehetségé. Mintai barokkos környezetbe illesztett népies virágokból, szeszélyesen kamargó imádkoló, karcos levelekből és villogzó formájú virágokból állnak. A virághatár formában egymáshoz illesztett mintacsoporthoz díszítőtervek kapcsolják össze. Egyes csipkék növényi indák közé foglalt pára- és hatyábrakadás is megjelenni. Világos méretű és formájú virághatár, gallérok, különböző szélességű szel- és betétsipkék készítették.

Ujgághirdetések tanságja és a csipkék feliratai szerint a *Móga Endre Házipari Vállalat* Budapestben az 1930-as években a Vilmos császár út 72., a negyvenes években a Deák Ferenc utca 17. szám alatt állították termékeit. A kézimunkázatot készülték igen sokszínű volt: a saját tervezésű Móra csipkék mellett hazai és külföldi minta alapján készült vert és varrott csipkéket, hímzéseket, szőzéseket is árultak. Mindenféle csipkét „szakszerűen javítottak”,

A Móra csipke védjegye / The trade mark of the Móra lace

MAGYAR ORSÓG
CSIPKEINK
E FÉLEKÉK SZERELÉSÉNT MŰVÉSI
LAKÁSDÉKORÁCIÓK ÉNTÁGÁRÁN
LE GY O B B
MŰVÉSZILEG
LEGSZÉBB
TECHNIKÁBAN
LEGTÖKELETESEBB
MÓGA ENDRE
HÁZIPARTUL. VILMOS CSÁZÁR UTCA 72/B. I.

Hirdetés a Tündérjaj kiadványokjában,
1931-ből / Advertisement in the newsletter
magazine Tündérjaj, 1931

legyetes motívumai a stílizált virágok és a dísz, egymáshoz simuló, dumagába visszahajló formában végződő levelek. Az egyes mintáknek a közti nagyobb részeket különböző díszes kitöltések egészítik ki. Hatalmas méretű astartal-, ág-, zongoraterítő, függönyök és függöny-, terítőbentek formájában díszítettek az igényes polgári és őrü otthonok. A másik csoportot alkotó, vékony szálból készült csipkének léges megjelenésű az aprólelkűsű kidolgozás tette lehetségé. Mintai barokkos környezetbe illesztett népies virágokból, szeszélyesen kamargó imádkoló, karcos levelekből és villogzó formájú virágokból állnak. A virághatár formában egymáshoz illesztett mintacsoporthoz díszítőtervek kapcsolják össze. Egyes csipkék növényi indák közé foglalt pára- és hatyábrakadás is megjelenni. Világos méretű és formájú virághatár, gallérok, különböző szélességű szel- és betétsipkék készítették.

Ujgághirdetések tanságja és a csipkék feliratai szerint a *Móga Endre Házipari Vállalat* Budapestben az 1930-as években a Vilmos császár út 72., a negyvenes években a Deák Ferenc utca 17. szám alatt állították termékeit. A kézimunkázatot készülték igen sokszínű volt: a saját tervezésű Móra csipkék mellett hazai és külföldi minta alapján készült vert és varrott csipkéket, hímzéseket, szőzéseket is árultak. Mindenféle csipkét „szakszerűen javítottak”,

KIALLITÁSOK

KIALLITÁSOK

Mógáné Reguly Margit: Terít / Margit Móra Reguly: Lace cover
1930-as évek, 870 cm

tesztortát, utáncdolgát, de nemcsak késermeket, hanem a csipkeveréshez szükséges eszközöket is meg lehetett náluk találni. Saját tervek alapján, amik és modern stílusban ún. lakások berendezésére és lakásdekorációjára (például paravánokat, párnákat, függönyöket, falterítőket) is készítették.

A Móra csipkék iránti kereslet növekedésével az Alföld több városában (például Abádszalók, Kalocsa, Karcag) bedolgozó telepeket létesítettek. A nagyszámú bedolgozót foglalkoztató *karcagi Móra-telep* az 1930-as évek végén alakult, ahol ezzel egy időben már több más csipketelep is működött. Mógáné a telepvezetés segítségével tartotta a kapcsolatot a csipkeverő asszonyokkal, lányokkal. Alkalmat nyújtotta el a megrendelések előre kilyuggatott sáljait, a csipkéhez kímért fonalakat a be-

Mógáné Reguly Margit: Övillat terít / Margit Móra Reguly: Oval lace cover
1930-as évek, 65x99 cm

Mógáné Reguly Margit: Szalcsipha (részlet) / Margit Móra Reguly: Lace border (detail)
1930-as évek, 17x300 cm

KIALLITÁSOK

KIALLITÁSOK

dolgozókhöz és rajtuk keresztül kapta meg a kész munkákat. A telepvezető feladata volt az új díszítő betámasztás, a munka kiadása, a munkadob és a munkakörülmények ellenőrzése, a kész csipkék összegyűjtése. A rajzokat nem volt szabad lemosni, csak amennyi darabot készíthettek belőle, amennyi ki volt adva. Előre meghatározott bért kellett elkészíteni egy-egy darabot, de csak gondosan, pontosan kilyuggatott, szép, tiszta csipkéket vertek ki. A telepből idővel újabb telepek váltak ki (például a negyvenes években Kármadaras) saját ültet célra termelve. Az 1945–46-ban bekövetkezett hatalmas infláció egy időre véget vetett a munkának.

Közel tőlvényi sültet után 1957-ben megalkult a *Karcagi Házipari Szövetkezet*, és kereti között újjáéledt a csipkeverés is. Elővették a hagyományos Móra-mintákat, de előkerültek más karcagi telep sáljait is. A kereslet változásával helyi tervek újabb rajzokat készítettek. Kezük alatt a heveses-nyolcvanas évek fokozatosan egybeolvadtak az egykori helyben készített, különböző telepek csipkepusanák sajátosságai, és így jött létre az úgynevezett *karcagi csipke*. A nagy terítők helyett kisebb terítőkre lett kereslet, de készítették mellényeket, gallérokat, kinyitókát, hagyományos szel- és betétsipkéket is. A Karcagi Házipari Szövetkezet egészen a közelmúltig mű-

Csipkeverő pána, orsókál / Lace pillow with spoils
Forrás: Tündérjaj, 1930

ködött, 2003-ban számolták fel végtevényesen. Napjainkban szervezett keretek nélküli alkotómunka folyik. Minták országon átterjedtek, de kevesen ismerik eredetüket.

A Móra csipkék és az ahhoz kapcsolódó különböző csipkefajták Mógáné Reguly Margit hagyatékát magában foglaló magángyűjteményből és az Iparművészeti Múzeum textilgyűjteményéből kerültek bemutatásra. A karcagi csipkéket három ma álló csipkeverő, *Leontea Zoltáné, Oláh László Erzsébet és Finczóné Szo Gyöngyi* néhány munkáján keresztül ismerhetjük meg. A Móra csipke és a karcagi csipke múltja és jelene című kiállítás az Iparművészeti Múzeum könyvtárának könyvei és folyóiratai segítségével kaphatunk bepillantást.

ERDEI T. LILLA
muzeológus

A magyar csipke múltja és jelene III. Móra csipke és a karcagi csipketelep. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2004. augusztus 26–2005. január 16.

Mógáné Reguly Margit: Terít / Margit Móra Reguly: Lace cover
1930-as évek, 870 cm

Tudományos publikációk (mutatványlapok) Az Iparművészeti Múzeum évkönyvéből, Ars Decorativa 26. és 28. számából.

LILLA ERDEI T.

KERCHIEFS ADORNED WITH BOBBIN LACE PENDANTS FROM THE SECOND HALF OF THE 17th AND FIRST HALF OF THE 18th CENTURY

Introduction

The fashion of lace-adorned kerchiefs held its hand evolved in Renaissance Italy. Over the 16th century it spread wide in the courts of West Europe and survived until the mid-19th century, adjusted to the rapidly changing demands of fashion. These linen kerchiefs were adorned with lace only, meaning no oporoni embroidery. The lace pattern (as mentioned with the bees of the collars, sleeves, bonnets of the more liberal Italian and more closed Spanish female garments) either the Geneva tin snail, rose, poppy, or other, later joined to France with among bobbin lace kerchiefs. Geneva and type lace types were frequent, but few ornaments were also often used, but to mention a few representatives of such kerchiefs, let us refer to the print in the painting, Catherine of Austria, Queen of France (1559), Anne of Austria, Queen of Spain (1571), Mary, Queen of Scots (1575), the wives of the Swedish king, Gustav I. Ericsson (1571) and Charles de Medici, Duchess of Toul (1643).

Kerchiefs were also popular accessories of noblewomen's outfits in Hungary in the 16th-17th centuries. Several types were known, such as the kerchief to cover and to wipe the face, kerchiefs for hands, head, neck, for betrothal. Most are only known from archival sources. The large number of surviving kerchiefs belongs to the handkerchief type. In the mentioned period, two contrast types were prevalent among Hungarian women: the more rigid, closed

Spanish style and the typical Hungarian costume developed from the Italian style wear. These approaches essentially contained a bodice fastened with clasps or ribbon tied through loops or rings, the simply produced skirt with a second edge and the ample gown. The fabric used for the Hungarian-style garments and the accessories were related to the West European fabrics, e.g. expensive gold or silver brocade, rones adorned with Italian or Spanish lace, starched rones or semi-circular collars. The western costume type was married with the Geneva tin snail, rose, poppy, or other, later joined to France with among bobbin lace kerchiefs. Geneva and type lace types were frequent, but few ornaments were also often used, but to mention a few representatives of such kerchiefs, let us refer to the print in the painting, Catherine of Austria, Queen of France (1559), Anne of Austria, Queen of Spain (1571), Mary, Queen of Scots (1575), the wives of the Swedish king, Gustav I. Ericsson (1571) and Charles de Medici, Duchess of Toul (1643).

Kerchiefs with pompons

The highly ornate kerchiefs were characteristic of women's wear in the second half of the 16th and first half of the 17th century,

39

4. The typical style of the 17th century. *Portrait of Anna Teréz, Empress of Hungary, by Johann Baptist Huber, 1748. Hungarian National Museum, Budapest.*

from all directions. As it was more valuable, very few specimens survive. The origin and function is illustrated by two 17th century paintings: the portrait of Anna Julianna Esterházy, the wife of Ferenc Nádasdy (around 1671) and Eva Tóthóczy, the wife of Fül Esterházy (1689) (Fig. 3). Both aristocratic ladies were typical Hungarian costume with an apron lined with broad lace trimming and a wealth of jewels. They held starched white kerchiefs in their hands, with the round lace pendants with silk pattern well visible in the corners. These lace of hair thread were

essentially used to alter too much wear they were removed from the starched kerchiefs and replaced by others or when the pendants went out of fashion, finest trimming lace was applied to form the kerchiefs. However, embroidered kerchiefs without lace were also popular. The majority of the few known pieces survived in ecclesiastic possession, for the clergy donated the valuable and fine pieces as votive presents to their churches and they were used in religious function during the services. The custom was they can be found in a local (Bibócska, today Kécsk, Slovakia), Csákvári (Gyomai, today Mór, Slovakia), Csákvári (Gyomai, today Mór, Slovakia), Zala, Dunaújváros, Sopron, Győr, Tatabánya (Győr, Sopron, today Péter, Slovakia) and Lőrinc (Kőszeg, today Kőszeg, Slovakia) congregations, usually as altar cloths. Some pieces are in museum collections but they were received directly or indirectly by some religious institutions, e.g. in the Calvinist Collection of Sárospatak, Municipal Museum of Pázmány Péter University, Sopron, Museum of Applied Arts, Budapest. The few remaining specimens are known mainly from the writings of Kornél Divédy, General Editor, Béla Takács and Ferenc Nádasdy on aristocratic costumes and church inventories, and from Emma Mészáros's notes on Slovakian lace.¹

Darvay István and associates of ecclesiastic mention of a large number of various kerchiefs, but they only give the quantity or to meet the description of a type. They are speaking of words about the lace ornaments of the kerchiefs, e.g. *szővel befedve* with silk, *de jóllakoztatott* silk (1667), or *szővel befedve, kárpátszál, vastag szál* with broad lace trimming and a wealth of jewels. They held starched white kerchiefs in their hands, with the round lace pendants with silk pattern well visible in the corners. These lace of hair thread were

42

METALLIC THREAD LACE ORNAMENTS ON THE TEXTILES OF THE ESTERHÁZY TREASURY

The textile collection of the Esterházy treasury – a significant collection by European standards as well – is an important document of aristocratic dress and home objects in Hungary in the early modern age. Not spared by the vicissitudes of history, these textiles testify to a unique style of the nobility of the East and the West. The subject of the study is a little researched ornament of the textile historical thread bobbin lace produced in West Europe. The story is told in the text and some statistics and image of these luxury items made from extremely expensive materials with a technique that required great expertise. The metallic thread laces in the treasury are mainly found on neck pendants, but a few rare specimens adorn a bishop's mitre, two covering cloths and a horse head cover.

Studying the 17th century paintings in the ancestors' gallery at the Esterházy family, one is startled to find that only few of the men in the portraits wear lace. By contrast, the female portraits feature lace frequently on full or collar, edging of sleeves, cuffs and aprons, yet not a single man survives. Owing to their less durable material and smaller value these garments adorned with colored lace and silk laces

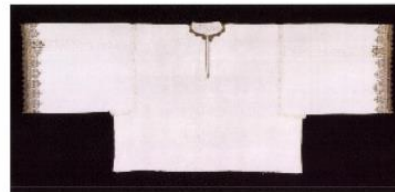
Metallic laces

Today all garments in the treasury are adorned with metallic thread laces due to their inherent value, careful preservation and not least their durable raw materials. The material was silver or silver from which wires were drawn, and the wires were often coated to silver (dunzlach). The wire or thread was often wound round a core thread – mostly silk for silver gilt and silver – and this was called "true" gold and silver thread in the 16th-17th centuries. Fake metal threads made of copper or brass and covered with some precious metal were also created, mostly around linen, rarely silk cores. Valuable metallic threads were made in Hungarian metal drawing workshops, but great volumes were purchased from Turkey and West Europe, which clearly indicates how great the demand was. The threads were used for gold embroidery, ornate buttons and button loops, trimmings and pastenastie.

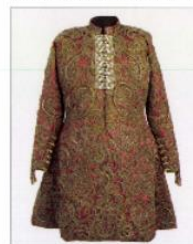
Although historical Hungary then was considerable lace-making in the noble aristocratic households and in lower courts from the second half of the 16th century, no source has been found so far with allusion to local metal lace making. The main

source of metallic threads were the foreign, arrived

55

4. Ruffled shirt from the textile collection (1644, inv. no. 43.1782.1).

5. Dolman

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

7. *Coste points de Venise* from the textile collection – detail

8. Red dolman

9. Lace of the red dolman – detail

61

Fontosabb kiállítások és publikációk

- Kortárs textilművészet témában -

Textúra. Szövet és szöveg - kiállítás
Zoób Katti – Hegyi Katalin – Erdei T. Lilla
Petőfi irodalmi Múzeum, 2011

4. Textilművészeti Triennálé anyagából válogatott kiállítás,
Iparművészeti Múzeum, 2013.
Kiállítás építés alatt és tárlatvezetés közben

